

1° quod monasterium totumque Ordinem Praemonstratensem in Francia cum persona nominata per nuncium Franciae de consensu partium alias ex officio et extra Franciam in qualibet circaria seu provincia cum vicario generali eiusdem et si alicubi non adsit cum vicario generali viciniori sibi adjuncto, et usque ad proximum capitulum generale quoad visitationem et correctionem regere et gubernare teneatur.

2° quod detur clausula translationis ad effectum praesentium tantum.

3° quod fiat Capitulum Generale ante biennium in Urbe Roma sive in alio bono loco quem... Ordinis rationes possint commodè convenire arbitrio Em.mi Cardinalis, cui Generalis interesse debeat, nisi fuerit legitime impeditus.

Ego Frater Joannes COOMANS, consentio ut supra.

Ego Fr. Joachimus Valvinus Procurator suprascripti R.D. Raguet.

Ego Innocentius Richard, procurator ut supra.

* * *

HET PRELAATSHOF VAN ST. MICHIELS TE ANTWERPEN OP HET KIEL EN DE TOPONYMIE VAN BEERSCHOT -:-

Dadelijk moet hier er op gewezen, dat onder den huidige naam Kiel een groot gedeelte van het oude Beerschot is aangeduid. Met het graven der vestingswerken dwars door hoog en laag Kiel, waardoor een deel van het oude Kiel binnen de vestingen viel, is de naam van Kiel verschoven. En wat nu Kiel heet is meer Beerschot uit het verleden dan Kiel. Reeds het kerkhof is Beerschotsche grond. En nu wil het toeval dat juist in dezer dagen de Abdij Averbode, bij vriendelijkheid van haar archivaris mij het oude Landtboek van St. Michiels uit de XVIIde eeuw wil te leen bezorgen, waarin we meerdere bijzonderheden vinden omtrent de St. Michielsgronden, waar nu de Abdijstraat dwars doorloopt en andere in de buurt. Een buitenkans die we niet mogen laten verloren gaan.

Hoe St. Michiels op het Kiel kwam. — Tusschen het jaar 1148, uit hetwelk we een lijst bezitten van de landgoederen van de St. Michielsabdij, en het jaar 1155 wanneer de bisschop van Kamerijk een andermaal de eigendommen opnoemt van het klooster, heeft de abdij op de Zuidelijke Antwerpsche hoogte verkregen de « terra de Beverscot, cum molendino, mansis, pratis et pascuis », d.i. het

land van Beverscot, met den molen, de hoeven, de beemden en de weilanden.

Later vernemen we van een « *palus de Bernescot* » en van een *Bernescoterhaghe*, d.i. een moer en een bosch. Naar deze aanduidingen blijkt het dat er een oud cultuurland was, Beverscot geheeten, gelegen ten Zuiden van het Kiel, tusschen de beek die de gronden van het Hoog Kiel afwatert Noordwaarts, en de Pierenbeek-Hollebeek Zuidwaarts. Hooger op naar het Oosten toe is deze cultuurgrond of « *terra de Beverscot* », bezoomd door eikbosschen die men Benerscoterhaghe heet ; anderzijds naar de Schelde toe, lager af dus, beneden den Hoogen Weg naar Hoboken (St.-Bernardsche Steenweg) is het de *palus de Bernescot*, of Beerschotbroek.

Het middenpunt dezer terra, waar de mansi of gebouwen der aloude en wellicht Frankisch-te-heeten landbouwuittbating hebben gestaan, moet gelegen geweest zijn op niet al te verren afstand van de beek Zuidwaarts, nagenoeg waar thans de Abdijstraat en de Wittestraat elkaar kruisen. Aldaar zou later de abdij een heerlijk goed oprichten, en thans staat er nog een merkwaardig overblijfsel van recht, dat we nader moeten leeren kennen.

Hoe er te Beerschot een prelaatshof kwam. — Van de « *terra de Beverscot* » tot de « *domus suburbana prelatorum* » of het Prelaats-hof, is er nu een heele baan geschiedenis te doorwandelen.

De eerste abt die er groote plannen op nahield en hier de hand aan het werk sloeg is Johannes Fierkens geweest, en wel rond 1460.

Onze abt stond er op zijn waardigheid te doen uitkomen. Hij was vaderabt van de drie dochter-abdijen van St. Michiels, te weten Tongerlo, Averbode en Middelburg, wier abten reeds sedert lang een mijter en een ring mochten dragen, iets wat tot dan toe aan den abt van St. Michiels ontzegd was. In 1459 bekomt hij van Rome den mijter, den ring, de andere pontificalia ; en in het wapen der St. Michielsabten, prijkt in 't vervolg een mijter en een dubbele kromstaf.

Abt Fierkens aldus vereerd, zette zich aan een zeer bedrijvig opsieren van zijn abdij. Hij was de grondlegger van de eenmaals rijke bibliotheek van St. Michiels ; hij herbouwde gedeeltelijk de koor der kerk ; zette het prelaatskwartier een nieuwe pracht bij, en bouwde eindelijk te Beerschot op de aloude « *terra* » een « *egregia domus* », d.i. een heerlijk huis dat men de Huizinge te Beerschot heeten zou.

Van dezen eersten bouw door abt Fierkens, uit de XVde eeuw, zal

men er niet veel sporen meer vinden, tenzij misschien bij opgravingen. Deze eerste bouw is afgebrand ten tijde van abt Johannes Chrysostomus van der Sterren, in 1635 of kort daarvoren. Het verwoeste gebouw werd door gezegden abt in 1635 of kort ernaar hersteld, doch niet meer naar den vroegeren luister. Dit zou het werk worden van zijn opvolger abt Macarius Simeomo, den grootsten man van het oude Beerschot. Maar eer we het over hem hebben, wenschen we even het Beerschot van vóór de veranderingen ga te slaan.

De namen der oude Sint Michielsvelden te Beerschot. — Een herbouwen, vooral van een heerengood, beteekent bijna telkens een verdwijnen van oude landnamen. Zoo zou het ook het geval zijn te Beerschot waar abt Macarius Simeomo vele plekken veld en wei-de inlijven zal in zijn hovingen, bogaarden, dreven, wateren, enz. Maar de landmeter die het « landtboeck » van St. Michiels heeft opgemaakt, meester Peeter Fantaers, heeft ons een oude en een nieuwe kaart van Beerschot nagelaten, met bij elk een lijst van alle de bijzondere stukken lands die St. Michiels er bezat.

Overloopen we even die lijst.

De verbrande huizing, nu hersteld, met den Cruythof er vlak voor Noordwaarts, met daarvoren den Bogaert en daar rond de Lyen, besloeg toen 657 roeden.

Ten Noorden van dit omwalde goed lag « het eycken prieel ».

En verder Oostwaarts, op de gronden van gedeelten der huidige Landbouw-, Berendrecht-, Santvliet- en Pieter Genardstraten, lagen het Bremtvelt, het Poortvelt, het eerste en tweede Middeltvelt, het eerste en het tweede achterste velt.

Zuidwaarts, over de Pierenbeek en zich van Oost naar West langsheen de Pierenbeek uitstrekkend gelijklopend met de huidige Stadionstraat, lagen twee plekken geheeten de Groote Quaey Poort (Oostwaarts) en de Kleine Quaey Poort.

Komen we nu terug over de beek ten Westen van de huizing, bij het kruispunt nagenoeg van Pierenbergstraat en de Bosschaertstraat. Hier ligt het Calverenweyken met het pachthof dat den Prelaatshof voorzien moet van zuivel en het overige.

Verder de Pierenbergstraat door, naar het Kielkerkhof op, hebben we het Schuerveldeken met op het einde « een kleyn eeckelboschken »

Nagenoeg in den teerling van Abdijstraat, de Bosschaertstraat, Pierenbergstraat en Steenweg, liggen het Peenvelt, den Leegen Aert, het Gansenvelt, en het « kleyn quaet veldeken dat nu met eeckelen besaeyt is ».

Geheel veranderd in kerkhof is « het groot quaet velt ». Het had een oppervlakte van 1440 roeden. Maar het kerkhof zou nog een paar andere blokken innemen evenals het « blocxken, Gaspar Abts veldeken geheeten ».

En nu, voorbij het kerkhof en het Bisschoppenhof, op den linkerkant van de groote Kolonielaan van gisteren, langs welke men van het Congopaleis naar den hoofdingang wandelde, had men in deze XVIIde eeuw achtereenvolgens het Hofken daer de pachtershuysinge ende schuere op staen, het Huyshouwersvelt, en het Cleyen Hofken.

Vermelden we nog verder, Noord-Westerwaarts van de voorgaande plekken lands, den voorsten en den achtersten Aert, het Gerste veldeken, den voorsten en den achtersten Langen Elst, den Eynden poel, enz., enz.

Al deze « hooge gronden » van Beerschot onder St. Michiels te samen, geheeten de Hooge Landen van Beerschot, waren groot in 1640 of rond die jaren, 70 bunder en 188 roeden, of nagenoeg 94 hectaren.

De nieuwe werken van het hof van Beerschot, 1673. — Abt Macarius Simeomo heeft nu den luister van Beerschot, die door den brand van 1635 geschonden was, geheel willen herstellen. En hij heeft er vooreerst in 1673, indien wij ons niet bedriegen, een veel ruimer nieuw gebouw opgezet, het gebouw dat we kennen o.a. uit de Castella van Le Roy en uit de Chorographia Sacra Brabantiae van Sanderus. De afbeelding die in deze werken voorkomt, werd geteekend ten tijde van abt Teniers (1687-1709).

Ze werd gecopieerd in 1844 door J. Linnig, en naar deze copij vindt men de voorstelling van het oude Prelaatshof van Macarius Simeomo, in de Geschiedenis van Antwerpen, door Mertens en Torfs, deel I, blz. 366. Bemerkt evenwel dat de karakteristieke poort die daar toegang verleent tot de brug, ouder is dan het hof zelf, en reeds ten tijde van abt Teniers was afgebroken geworden omdat zij het zicht op het heerlijke nieuwoopgebouwde goed benam: « ut a novo horto in domum prospectus liberior sit » (Le Roy).

Maar abt Simeomo hield het niet bij een gebouw; in 1674 begon hij groote « plantagien »; en in 1678 werden vijvers aangelegd. Groote vesten werden gegraven; de steenenbrug over de hofgracht, welke brug nog gedeeltelijk bestaat in het gesticht der Eerwaarde Zusters Annonciaden, werd alsdan eveneens gebouwd, en « leien » werden rondom den grooten eigendom aangelegd. Niet min dan 12 aan elkaar palende stukken lands vormden nu één blok binnen de

leien en waters van het hof. Er was een groote vijver en een kleine vijver in voorzien, dienende beide tot het aankweeken van visch ; en de Pierenbeek of Hollebeek liep langs door het goed, van Oost naar West, door de binnenvest, door den grooten vijver en door de Zuidwaartsche « buytenste gracht ».

— *Een wandeling op het goed in 1680.* — Om een gedacht van het nieuwe prelaatshof te hebben is voorzeker een bezoek gewenscht, en daar we den landmeter Joseph Laboureur die uit den grooten landboek der abdij, of « ligger » een kleinen landboek heeft gemaakt, tamelijk goed hebben leeren kennen, zullen wij er, dank zijn geleide, wel binnen geraken.

We nemen dus den Hoogen Weg van Hoboken (St. Bernardsche Steenweg), en waar we links het goed van de Chartroisen voorbij zijn en tusschen dit goed en het naast gelegen erf van het kapittel van Antwerpen een baan treffen, (d.i. juist door het Kielkerkhof), daar slaan we links af : deze weg geleidt ons naar de buitenste gracht, en over deze, naar de ons reeds bekende brug die over de breede hofgracht toegang geeft tot het gebouw of « het hof » en die gelegen is tusschen « het » gezegde hof rechts en « den » hof of tuin.

Zoowel de tuin als het « hof » ligt in grachten. De midden-hofpad van den tuin geeft dus uit op een eerste — kleinere — brug, en na enige schreden over de landsengte, staat men voor de reeds vermelde nieuwe steenenbrug die drie bogen telt en die u brengt voor de groote ingangspoort midden den voorgevel van het zware gebouw.

Doch we gaan niet binnen, hoor, daar komen we eens voor terug, we komen nu slechts om eens door het goed te wandelen, en slaan dus links af, om den tuin in te wandelen.

Deze vierkanten kruid- en fruittuin binnen zijn eigen waters, meet niet min dan 1217 roeden. De oude plekken gronds geheeten de cleyn quaey poort, het calveren weyken, het schuerveldeken, het peënveld, de leegen Aert en het garseveld zijn er geheel of gedeeltelijk in op gegaan. De beek sliert door den tuin langsheen een der paden (1). Spijtig maar dat we niet langer hier vertoeven kunnen : we treffen er zulke mooie verzameling aan van fijne reuk- en van medicinale kruidn, dat w ons wl geneigd voelen om er een bijzonder bezoek aan te wijden.

Maar we verlaten den tuin om het bosch te bezoeken dat er rond ligt, en waar we naar den Samson moeten gaan zien die staat in

(1) Deze hofpad komt thans midden de Bosschaertstraat te liggen.

den Zuid-Oostwaartschen hoek, tegen de gracht aan. Dit bosch is groot 946 roeden, en staat vol hoog opgeschoten eik.

Van aan den Samson, wandelen we nu langs het reepken, een smalle reepel bosch tusschen den tuin eenerzijds en de buitenste gracht, aan de Zuidzijde van het goed tegenover den Pierenberg van de familiën de la Faille en de Witte (Waerlooshof) ; en eens de engte van het reepken voorbij, komen we in een ander bosch, gelegen tusschen de « huisgracht » en dezelfde zuidelijke buitengracht ; dit bosch is groot 668 roeden, en op den Zuidwestwaardschen hoek, tegen den vijver aan, staat, als weerga van den Samson, een Atlas.

Voor ons ligt nu de vijver, — cleyne vijver geheeten, — maar die toch 325 roeden meet ; in dezen vijver is een « houwerken » voorzien.

En de groote vijver ?

Die ligt juist tegenover den kleinen, maar dien bereiken we slechts mits weder buiten het groote goed te gaan ; hij ligt generzijds de buitenvest, en vormt er een vierkant van niet min dan 711 roeden. De Pierenbeek loopt er door, maar aan de Westzijde, naar beneden dus, heeft men een bijzondere aflatgracht gegraven, die tot tegen den Hoogen Weg en dezès afwatering komt (Waterstraat) ; want de Pierenbeek heeft haar kuren wanneer er een fellen regen gevallen is. Bezuiden den grooten vijver het water overschaduwend, met een oever die de visschers bekoort, ligt het eycken prieel » dat 292 roeden groot is. Aan den overkant ligt een « abeelen boschken » van 152 roeden.

Naar Bernescoterhaghe. — Als ge nu niet te moe zijt, dan volgen we Joseph den landmeter naar de bosschen buiten den grooten blok gelegen, die aan het oude Bernescoterhaghe van de XIIde-XIIIde eeuw beantwoorden. Daarom hoeven we weder Oostwaarts, hooger op dus, te gaan, naar de heirbaan van Wilrijk op, voorbij de Leye (nagenoeg Boomschen Steenweg), tusschen deze, namelijk, en de baan (Verlenging der Jan van Rijswijklei). Hier bezoomen we het Jezuietengoed van Mariënburg met de kapel midden haar waters (de kapel die men in de Wereldtentoonstelling in hoveniersmagazijn had herschapen).

Hier zijn we nu in volle boschgebied. Hier hebben we den Grootten Hairsack (285 roeden) den kleinen Hairsack (237 roeden), den kleinen Eeckbosch (507 roeden) den grooten Eeckbosch (1235 roeden). Hier was 't goed om jagen van hier tot in 't Verlaer... Op die gronden van jagersweelde zou men in 1930 de schatten van de

Vlaamsche kunst vereenigen en er zou een kerk komen gewijd aan Christus Koning. (Vinkenhoek).

Naar de lage landen van Beerschot. — Om nu huiswaarts te keeren, dalen we terug van hier af naar de grooten weg.

Wat we nu tot hiertoe bezochten, was de aloude « terra » van Beerschot met haar hooge gronden en bosschen, Daar sloten echter bij aan generzijds den Hoogen weg, tusschen dezen weg en de Schelde, de lage landen die men « van Beerschot » hiet op St. Michiels maar die gedeeltelijk toch ook Kielsch broek mochten heeten.

We zullen de 25 perceelen die Sint Michiels er bezat, niet meer één voor één bezoeken ; maar uit het landboek wenschen we toch eenige toponiemen of plaatsnamen op te teekenen, die eenmaal in een Geschiedenis van het Kiel zullen te pas komen.

Hier hebben we :

den Voorsten Biesaert (338 roeden),
 den achtersten Biesaert (824 roeden),
 de vier ghemeten (526 roeden),
 de vijff ghemeten (700 roeden),
 de boonstrenghe (1838 roeden),
 de 14 ghemeten (1835 roeden),
 de sesse ghemeten (811 roeden),
 item aldaer eenen weel is onghemeten,
 het dyckputteken (234 roeden),
 de binnendyck onder de schoren (667 roeden),
 het schoor tusschen Winter- en Somerdyck (211 roeden),
 het tweede en het derde binnenschoor,
 de kaedyck met de buytenschoren (871 roeden),
 de achterste daelvoeren op het Kiel (979 roeden),
 de leeghe helft van de voorste daelvoeren (479 roeden),
 de hooge helft van de voorste daelvoeren (640 roeden),

Met die « daelvoeren » zijn we de kasteelgronden genaderd. Nog heeft St. Michiels hier gronden liggen « aen de contrescherpen van de eerste nieuwe half mane » en van de « tweede nieuwe half mane » ; maar werkelijk, hier is het geen Beerschot meer ; we zijn wel degelijk op Laag Kiel, wat de Heeren van St. Michiels ook zeggen.

Besluit. — En nu zijn we van onze historische wandeling terug en kijken nog eens om naar het doorloopen land en den overschouwden tijd om uit alle die bijzonderheden en stippels van feiten, de groote, vaste lijn van het bekeken beeld te doen naar voren komen.

De hooge landen van Beerschot zijn dus van in de hooge middeleeuwen, een « terra » d.i. een bewoond en bewonnen land geweest, want in die tijden van kuddeteelt was het er goed boeren bij beek en bij eikbosch, met hoornvee, geiten en zwijnen.

Maar de abdijen der XIIde eeuw en ook St. Michiels stonden in het teeken van den landbouwvooruitgang; en voor den landbouw zonder bemesting zooals hij toen werd beoefend was de nieuwe eigendom van St. Michiels van heel wat minder waarde dan haar Veehof, haar cultura te Harinckrode, of haar Potvliethoeven. Hoog Beerschot was immers, naar den aard van den grond gesproken, als een beschaamde uitlooper van de barre heide van Wilrijke, met, tusschen betere gronden in, groote schammen zandgrond, die door de pachters waren gedoopt geworden de Groote Quaey poort, het Groot Quaetvelt, het Quaet Veldeken daer men eekelen saeyt, enz., enz.

Wanneer er dan ook op een stil buitenverblijf werd gedacht door de abdij, **die door de geweldige stadsuitbreiding** steeds enger werd omstuwde, viel de keuze op de gronden van Beerschot. Immers voor een hof van stilte was het hier goed. En in de XVIIde eeuw zou het hier niet minder passen voor een hof van plaisantie, te meer daar men over waters met felle helling, en over wildrijke bosschen beschikte.

Bezijden het groote goed, op het buiten de wallen gelaten Groot Quaet Velt zou dan in de XVIIIde eeuw, juist wegens die kwaadheid van den zandgrond, het kerkhof der naburige stad komen, den Zuidelijken tegenhanger van het Stuivenbergkerkhof.

En kort daarop, naar het eeuwige rythme van de menschelijke vergankelijkheid, is er weder een revolutie en een ondergang over dit alles gekomen. Er is iets als een bom ontploft midden het heerlijke prelaatsgoed, en het land van Beerschot is versplinterd, in honderd en meer kleine brokken land.

Maar weldra waaide over dit gruis van gronden en die ontbinding, de sterke Lentelucht der naastbij heroplevende grootstad.

En de historische Beerschotfilm wordt een Wonderland-film.

Kijk nu : van kruidentuin en grachten vijvers en priëlen, abeelen boschkens, Samsons en Atlassen, van dit alles blijft er geen spoor meer over. De diepten zijn gedempt; en het geëffend land is begroeid met huizen; en de wegen zijn tot den laatste met kasseien bemost. Het is er een Babylon van gerij en gerots, waar men gisteren kwam om te droomen. Ende moderne kadasterkaart vertoont een wriemelende versnippering van eigendommetjes, als voor een dwer-

van modern Berschot, die daar hoog hun « haard » hebben ; en voor alle natuur in dit oude natuurland, vindt ge er een kanariekevie en een bloempot. En de menschen die nog aan den grond zitten zijn van een soort koorts bereiden die aan de anderdaagsche polderkwaal haar gelijke niet heeft, want het is een nacht-en-dag-merrie. Het gaat er om, alle die eigendommen zoo fel en zoo vlug mogelijk te versteedschen. Een « bond der belanghebbenden » beijvert er zich voor met een edele vlijt. Daarmee zit dan ook onze weleer frissche beek, — ons Lachendwater Minnehaha, — voor haar drie kwart in een rioolbuis. En de echo der oude plaatsnamen die nog in de luchten waart, sterft uit bij gebrek aan traditioneel gestemde zielen die hem opnemen zouden en herhalen.

Maar lees me de straatnamen van thans : Jan David, Max Rooses, de Geyter, van Peene, de archivaris Pieter Genard, en wie weet ik nog allemaal, die hier nooit iets hebben te stellen gehad, vertolken hier de beschaving. Heb ik niet van een wonderland gesproken ?

Wel heeft men eens oude echo's willen opvangen, maar toen stond het met die radio-techniek nog erg gebrekkig. Zoo kwam er een Abdijstraat, daar men geen onderscheid kende tusschen dien plezanten hof en een abdij ; zoo kwam er een Wittestraat, officieel vertaald in een *rue blanche* s'il vous plait, waar soms iemand in terecht komt die de De Wittestraat, aan het andere eind der Antwerpsche wereld, moet hebben. Die Wittestraat is de oude landreepel tusschen de hofgrachten en de tuingrachten ; ze loopt dwars door het heerlijke Beerschotontwerp van Simeomo. Zou men niet beter herdoopen in Simeomstraat of Prelaatshofstraat ? Dan ware alle vergissing voorkomen.

Achter die huizenboord van Abdij- en Wittestraat, staat het oude prelaatshof nog recht, maar als verscholen vol wantrouwen voor de nieuwe wereld.

Toen we er laatst op bezoek waren, en de groote oude trap daarboven aan 't kraken ging onder een voettred, was het ons of abt Macarius verschijnen ging, om rekenschap te vragen van onze eerbied voor 't verleden.

En daarom was ons ook het verzoek zoo welkom dat we zouden blijven belang stellen in de geschiedenis van het Kiel. We dragen deze schets op aan de heeren die ze door hun bezoek en hun verzoek verwekt hebben.